הלכה ה מתני'

[א] *האומנים קורין בראש האילן או בראש הנדבך מה שאין רשאין לעשות כן בתפילה :

גמ' כיני מתניתה הפועלים קורין בראש האילן והאומנין בראש הנדבך ותני כן [ב] *מתפללים בראש הזית ובראש התאנה הא בשאר כל האילנות יורד ומתפלל למטן ובעל הבית לעולם יורד ומתפלל למטן. ולמה בראש הזית ובראש התאינה ר' אבא ור' סימון תרויהון אמרין מפני שטרחותן מרובה. *תני [ג] הכתף אע"פ שמשאו על כתיפו הרי זה קורא את שמע אבל לא יתחיל לא בשעה שהוא פורק ולא בשעה שהוא טוען מפני שאין לבו מיושב. בין כך ובין כך *אל יתפלל עד שעה שיפרוק. ואם היה עליו משאוי של ארבעת קבין מותר, א"ר יונתן והוא ששיקל מהו ששיקל תרין חלקין לחורויי וחד לקומויי. *תני [ד] לא יהא מרמז בעיניו וקורא. *תני [ה] הפועלין שהיו עושין מלאכה אצל בעל הבית הרי אילו מברכין ברכה ראשונה וכוללין של ירושלים ושל ארץ [ז] וחותמין בשל ארץ אבל אם היו עושין עמו בסעודן או שהיה בעל הבית אוכל עמהן הרי אילו מברכין ד' ברכות. א"ר מנא זאת אומרת [ו] שאסור לעשות מלאכה בשעה שיברך, דלכן מה אנן אמרין יעשה מלאכה ויברך. רבי שמואל בר רב יצחק בשם רב חונה לא יעמוד אדם ויתפלל [ז] ומין מטבע בידו לפניו אסור לאחריו מותר. ר' יסא היה צוררן ותופשן בידו. ולמדת הדין *א"ר יצחק וצרת הכסף בידך [ח] ובלבד בידך. ר' יוסי בר אבון הורי לר' הלל חתניה כן. ר' חזקיה ור' יעקב בר אחא הוו יתבין בחד אתר והוה גבי ר' יעקב בר אחא פריטין אתת ענתא דצלותא ושרתון

פני משה

הלכה ה מתני' נדבך. שורה של בנין אבנים כמו נדבכין דאבן גלל ואע"ג דמישתפו דילמא נפלי ולא מצי מכווני לא הצריכו חכמים לירד דק"ש לא בעי כוונה אלא פסוק ראשון בלבד וזה יכולין לכוין בקל: מה שאין רשאין לעשות כן בתפילה. דצלותא רחמי היא ובעי כונה והלכך יורדין למטה ומתפללין: גמ' כיני מתני' הפועלין קורין בראש האילן והאומנין בראש הנדבך. ליכא כפילא דמתני' הוא דמפרש דלמה ליה למינקט תרווייהו בראש האילן ובראש הנדבך הא לא בעי לאשמעינן אלא שאינן צריכין לירד למטה ובחדא מינייהו סגי הלכך קאמר כן צריך לפרש המתני' דאורחא דמילתא הוא דנקט התנא דבראש האילן קאי על הפועלין המושכרין לבעל הבית שכן דרכן ללקט הפירות ולתקן האילן ודרך האומנין והן בוני בתי האבנים לעמוד בראש הנדבך ולפיכך נקט תרווייהו : ותני כן. בתוספתא פ"ב . וחסר כאן בהעתקה והכי תנינן התם פועלין קורין בראש האילן ומתפללין בראש הזית ובראש התאנה ובשאר כל האילנות יורדין וכו' : בעל הבית. שאינו משועבד למלאכה הוא לעולם יורד ומתפלל ואפי' מראש הזית והתאנה : ולמה. התירו בראש הזית והתאנה יותר משאר אילנות : מפני שטרחותן מרובה. שיש להם ענפים הרבה ויש טורח גדול בעלייתם ובירידתם ובין כך יתבטלו ממלאכתן ולפיכך הקילו בהן : תני. בתוספתא גם הכתף שנושא המשאוי : מפני שאין לבו מיושב. בשעת פריקה וטעינה ולא יכול לכוין אפי' בפסוק ראשון : משאוי של ארבעת קבין. לא טריד כולי האי מותר : והוא שקיל. כדמפרש ואזיל שעשה המשקל כדרך הנושאין משאוי לחלקו וב' חלקי המשאוי מלאחריו על כתיפו וחלק אחד בולט מלפניו: תני. גם בפ"ה הפועלין שהיו עושין מלאכה וכו' מפני שהן צריכין למהר למלאכתן לפיכך אינם צריכין לברך כל ברכת המזון אלא ברכה ראשונה ברכת הזן וכוללין וכו' בברכה שניה וחותמין בשל ארץ : בסעודן . ואין לוקחין ממנו שכר כ"א בעד סעודתן הן עושין והם אינם ממהרין כ"כ או שהיה בעל הבית מיסב ואוכל עמהן וכל זמן שהוא אוכל אינם צריכין למהר ואפי' עושין בשכרן מברכין כל ד' ברכות כתיקונה : דלכן. דאם לא כן אלא שמותר לעסוק במלאכה בשעת ברכה א"כ מה אנן אמרין לחלק בין עושין בסעודתן או אם עושין בשכרן הא יכולין לעשות מלאכה ולברך כל הברכות : ומין מטבע בידו. לפי שהוא טרוד על המטבע שלא תפול מידו ואינו יכול לכוין : לפניו. אם היה מתפלל ומטבע לפניו אסור מפני שמסתכל בו ואין לבו מיושב ולאחריו מותר ולא חששו שמא יהפך פניו : היה צוררן ותופסן בידו . דכשהן צרורין נתישבה דעתו ואינו חושש שלא יפלו : ולמדת הדין. ולענין הדין אם אחד מפקיד מעות ביד חבירו היאך יתנהג : א"ר יצחק וצרת הכסף בידך. כתיב שיהו צרורין דוקא ובלבד בידך שאע"פ שהן צרורין יהיו בידך ואם לא עשה כן פושע הוא בממון חבירו : הורי לר' הלל חתניה כן. שיהו צרורין ובידו : והוה גבי ר' יעקב בר אחא פריטין. היו מעות אצלו והגיע עת התפלה :
ושרתון

רידב"ז

ר"ח וריב"א הוין יתיבין כו' אתת ענתא דצלותא ושרתון. ר"ל התירן ויהבון לשמעי' דר' חזקי' כן הגי' בירושלמי דפוס אמשטורדם וכיון דיהיב לשמעי' הי' מתירא שמא יברח שמעי' ע"כ קשר בגד שלו לבגד דשמעי' וזהו קטר פורתא לפורתא אבל מה עשה השמעי' התירן לקשר הבגדים וערק א"ל ר' חזקי' לריב"א ומה בידך ר"ל מה הועיל לך העצה שלך ותיבות מה בידך מצוי הוא בש"ס הזה כמה פעמים למשמעות מה הועיל לך עיין במס' יומא פ"ה ה"ו ועי' במהרא"פ ז"ל :
הא

מסורת הש"ס

ברכות טז.
תוספתא פ"ב.
שם.
ב"מ קה: יומא יט:
ברכות טז. תוספתא פ"ב ופ"ה.
ב"מ מב

עין משפט נר מצוה

נב
א מיי' פ"ב מהק"ש הל"ד סמ"ג עשין יח טוש"ע או"ח סי' סג סעיף ח
נג
ב מיי' פ"ה מהל' תפלה הל"ח טוש"ע שם סי' צ סעי' ג
נד
ג טוש"ע שם סי' סג סעיף ט
נה
ד מיי' פ"ב מהל' ק"ש הל"ח טוש"ע שם סעיף ו
נו
ה מיי' פ"ב מהל' ברכות הל"ב סמ"ג שם כז טוש"ע שם סי' קצא סעיף א
נז
ו טו"ע שם סי' קפ"ג סעיף יב וסי' קצא סעיף ג
נח
ז מיי' פ"ה מהל' תפלה הל"ה סמ"ג שם יט טוש"ע שם סי' צו סעיף א
נט
ח מיי' פ"ד מהל' פקדון הל"ו סמ"ג שם מה טוש"ע חו"מ סי' רצא סעיף כ

גליון הש"ס

ז וחותמין בשל ארץ. כ"ה בתוספת' פ"ה. וכן הי' הגירסא לפני התוס' בברכות דף טז ד"ה וחותם. וכ"ה בב"מ פ"ב. וצ"ע על הגאון מוהרי"פ ז"ל בהגהותיו שלא הרגיש במקורו :

פירוש מבעל ספר חרדים

שורות בנין מחומה : מתני'. האומנין. שהן עוסקין במלאכתן בראש האילן או בראש הנדבך והגיע זמן קריאת שמע קורין שם מיד : נדבך. בנין של אבנים כמו נדבכין די אבן גלל : מה שאין רשאין לעשות כן בתפלה. דתפלה רחמי היא ובעיא כונה הלכך אין מתפללין בראש האילן או בראש הנדבך דמסתפו דלמא נפלי דאין יכולין לעמוד שם אלא ע"י הדחק ומחמת ביעתותא לא מצי מכווני. עכ"ל רש"י : גמ' כיני מתניתין וכו'. כי גירסת מתניתנו הפועלין קורין בראש האילן והאומנין בראש הנדבך דלא שייך אומנין באילן דמה אומנות יש בלקיטת פירות אלא אבנין קרי אומנין : הכי גרסינן ותני כן הפועלין מתפללין וכו'. וכן הוא בתוספתא כלומר וכן בברייתא אשכחן דתא פועלים גבי אילן : ובעל הבית וכו'. פי' ה"ר יונה אבל קריאת שמע גם בעל הבית קורא בראש האילן : יורד למטה. מסיים הבבלי לפי שאין דעתו מיושבת עליו. וכתב הרא"ש הא לאו הכי מצוה לא יעמוד במקום גבוה ויתפלל דאסור לעיל ליכא דכיון דעולה באילן לעשות מלאכתו הוי כאדם שעולה לעלייה : שטרחותם מרובה. פי' ה"ר יונה שיש להם ענפים רבים יותר משאר אילנות ויש טורח גדול בעלייתן וירידתן ויתבטלו ממלאכת בעל הבית : הכי גרסינן ואם היה עליו משוי של ארבעה קבין אם לפניו אסור לאחריו מותר. ובמסכת מציעא פרק תשיעי איתא בבבלי על הקריאת שמע הנושא משאוי על כתפו והגיע זמן התפלה וכו' מפשילו לאחוריו וכדמפרש ואזיל הבבלי [לירושלמי] על כתפו כלאחריו דמי דאמר בר שא על כתפו ועלה קאמר ואם היה עליו משוי של ד' קבין מותר והבבלי פליג עליה בתרתי חדא דפחות מד' קבין הוא דשרי וד' אסור ועוד דאפי' על כתיפו לא שרי אי לא מפשילו לאחוריו ופירש"י שאין כובדו מונעו מלהתכוין לבו : והוא שקיל. כלומר לאו דוקא כל המשא לאחריו אלא אפי' שני חלקים לבד לאחריו שרי : ומין מטבע בידו. אפי' פרוטות ופירש"י בבבלי כאן דאמר לא יאחז מעות בידו ויתפלל שאין לבו מיושב בתפלה שדואג שמא יפלו מידו ויאבדו. לא גרסינן ככא לפניו וכו' : רבי ייסא היה צוררן ותופסן בידו. ומתפלל דדוקא בכפו ממש או אפי' בבגדו ובידו מותרין דואג שמא יאבדו אבל צוררין לא דשמורין הן : ולמדת הדין אמר רבי יצחק וכו'. כלומר והכי נמי לענין דין השומר כמוליך פקדון מעות ממקום למקום אם לא הוליכן צרורין בידו חייב והכי נמי איתא בבבלי מסכת מציעא פרק המפקיד ויליף לה מהאי קרא : וצרת. צרורין : בחד אתר. בשדה : והוה גבי ר' יעקב בר אחא פריטין. ולא היה לו בגד לקושרן ואין איש בבית שיוכל להניחן בהויהן : הכי גרסינן אתא ענתא דצלותא ויהבון לרבי חזקיה. אולי אזור רבי חזקיה היה בל בגד והיה אפשר לקושרן

מראה הפנים

כיני מתניתה הפועלין וכו'. כדפריבית דלתרץ לשנא דמתני' קאמר הכי ומייתי ראיה מתוספתא דקתני בהדיא הפועלין קורין בראש האילן ודברו חכמים בהוה ואין כאן נ"מ לדינא אם גרסינן הפועלין או לא :

בראש הזית וכו'. רש"י ז"ל פירש בדף ט"ז מפני שענפיהם מרובים ויכולין לעמוד שם שלא בדוחק ואין שם פחד ליפול ולפי' זה א"כ מ"ט לא הקילו בבעל הבית ועל כרחך דאתיין לטעם ביטול מלאכה כדכתב הוא ז"ל בעצמו לקמן לפי שאין דעתו מיושבת עליו מבעתותו וע"ש הקילו אצל הפועלין מפני ביטול מלאכה לא הקילו אצל בעל הבית וכבר הסכימו כל גדולי הפוסקים לטעמא דהכא מפני שטרחתן מרובה ומשום ביטול מלאכה הוא דנגעו בהן ולפי' זה הסכים ה"ר יונה ז"ל הביאו הב"י בסי' צ' ונ"מ אי מחיל בעל הבית אביטול מלאכתו אם יכולין להתפלל שם דלדעת רש"י נראה דמותר לפי שיכולין לעמוד שם שלא בדוחק והרמב"ם בפ"ה מהלכות תפלה בהלכה ח' סתם וכ"ב כדברי הא' ש"ס מפני שטרחתן מרובה ומשמע נמי דלעולם הקילו בהן ומפני טרחתן ואפי' בגוונא דליכא נמי ביטול מלאכה וכן נראה לדעתו מדלא הביא מדין דבעה"ב כלום ומ"מ צריך טעם למה השמיט דין דבעה"ב וברייתא ערוכה היא והובאה ג"כ שם והמפרשים לא כתבו כלום בזה ואפשר שדעתו כדעת הרא"ש ז"ל שכתב בדין דבעה"ב לפי שאין דעתו מיושבת עליו הא לאו הכי מצי להתפלל וכו' וא"כ הוא בכלל מ"ש שם למעלה שצריך שתהא דעתו מיושבת עליו בתפלה ואם דעתו מיושבת עליו א"כ מותר להתפלל שם : **תני** הכתף וכו'. תוספתא זו הביאה הטור סוף סי' ס"ג בשם ה"י תלמודא :

בין כך ובין כך אל יתפלל עד שעה שיפרק. כך הוא שנוי בתוספתא והא דקאמר הש"ס הכא ואם היה עליו משאוי של ד' קבין מותר אין דעת ש"ס הבבלי כן דגרים בברייתא בבא מציעא דף ק"ה ע"ב תניא הנושא משאוי על כתיפו והגיע זמן התפלה פחות מד' קבין מפשילן לאחוריו ומתפלל ארבעת קבין מניח ע"ג קרקע ומתפלל וכך היא גירסת הרי"ף והרא"ש ז"ל בפ"ג דמכלתין על כתיפו ולפי גי' זו פליגי ש"ס דילן עם האי תלמודא אבל הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות תפילה בהלכה ה' כתב היה משאוי על ראשו והגיע זמן תפלה אם היה פחות מד' קבין וכו' וכן העתיק הטור סוף סי' צ"ז ולפי גי' זו לא פליגי הני תרי תלמודי דאפשר על כתיפו לפי' ד' קבין מותר והב"י כתב שם כן דלגי' הרמב"ם והטור דוקא על ראשו אבל לא במשאוי שעל כתיפו א"א דלא הזכיר בם מהאי תלמודא כלום ובש"ע קבע כגי' הרי"ף והרא"ש ויש לגי' הרמב"ם ראיה מכאן ואם שפיר דבריו בדין משאוי על כתיפו וכן קצת ראיה מהתם דהשוה ר' ינאי הדין וקאמר לתפלה ולתפילין ארבעת קבין ובתפילין ודאי במשאוי על ראשו הוא דקפיד כדתני בהדיא התם :

תני לא יהא מרמז בעיניו וקורא. עיין לעיל סוף הלכה ג' ד"ה ר' ירמיה מרמז : **לא** יעמוד אדם ויתפלל ומין מטבע בידו וכו' היה צוררן וכו'. בבבלי פ"ג דמכלתין דף כ"ג ע"ב מובאה הברייתא לא יאחוז אדם תפילין בידו וס"ת בזרועו ויתפלל וכו' אמר שמואל בסכין ומעות וקערה וככר הרי אלו כיוצא בהן ופירש"י ז"ל שדואג עליהן שלא תפול הסכין ותזיקנו וכו' והמעות יאבדו וכפ' לולב הגזול דף מ"ב ע"ב פירש מעות שלא יתפזרו והנ"מ בין הני פירושים לדינא להא דקאמר הכא צוררן וכו' וכן הורי לר' הלל התניה משום דליכא למיחש שמא יתפזרו ולטעמא שמא יאבדו אפשר אף דצררן והן בידו דואג שלא יפלו ויאבדו וכך נראה מסתימת הפוסקים דהרי"ף והרא"ש ז"ל הביאו דברי שמואל כפשטן ולא חילקו בין צרורין או לא וכן הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות תפלה כ"ב סתם ולא יאחז כלים ומעות בידו ולא חששו להא דנחלק בהאי ש"ס ולדעת הרי"ף והרא"ש נוכל לומר דמדבריו בעצמו למדו כן דהאי איצטריך ליה לשמואל לאשמעינן הא דהאי שנא הני מזהני בברייתא והתוס' בפ' לולב הגזול כתבו איצטריך ליה לשמואל למימר דלא תימא דוקא תפילין וס"ת דהיכא בזיון כהני הקדש בנכילתן טריד בהו טפי ואין דעתו מתיישבת בתפלתו ולדברי הרי"ף והרא"ש יש לומר דאשמעינן שמואל דכמו בתפילין וס"ת ודאי אף שהן צרורין בידו אסור

שנויי נוסחאות (סו"ד) כיני בד"ו מני. (סוי"ת) ברכות בד"ו ליתא.

חדושי רד"א

דלכן מה אנן אמרין כו'. נ"ב סיומא דמילתא דר' מנא היא דאלת"ה למה אנו אומרים כוללין של ירושלים יעשה ויברך :

טוב ירושלים

א"ר מנא ז"א שאסור לעשות מלאכה בשעה שיברך. ול"י מה דמדייק זה מסברייתא וכי בלא זה ס"ד דיעשה מלאכה ויברך אתמהה, ומי גרע מק"ש דאסור לו לעשות מלאכה בפסוק ראשון דהוא דאורייתא עי' בבלי כאן והרי בהמ"ז כולו דאורייתא ועי' מג"א וט"ז ס"ס קצ"א ומש"כ מענין בהמ"ז שלא לעיין בספר אז משום דכ' כי תלכו עמי קרי :